

УДК 378.147:614.253.52

Людмила АРТЕМЕНКО,

*Рівненський державний базовий медичний коледж, м. Рівне***ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ В КОЛЕДЖІ
ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

У статті подано загальну характеристику специфіки формування комунікативної компетентності майбутніх медичних сестер засобами інтерактивних технологій. Встановлено, що для надання ефективної кваліфікованої допомоги медична сестра повинна не тільки досконало засвоїти необхідну систему фахових знань, умінь і практичних навичок, але й досконало володіти мистецтвом спілкування. Підсумовано, що застосування тренінгових технологій, які дають змогу студентам апробувати професійні ролі та функції під час навчання, у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи в коледжах, сприяє кращому пристосуванню майбутніх фахівців до професійної діяльності. На основі вивчення і узагальнення наукового і практичного досвіду застосування інтерактивних технологій у контексті формування комунікативної компетентності, встановлено, що в основі цих технологій – активні процеси взаємодії прототипів суб'єктів фахової діяльності, що допоможе майбутнім фахівцям сестринської справи адаптуватися до реальної професійної міжособистісної взаємодії.

Ключові слова: комунікативна компетентність, комунікативна взаємодія, інтерактивні технології, тренінг, майбутні фахівці медсестринства, студенти.

© Артеменко Л.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливість формування комунікативної компетентності сучасного спеціаліста зумовлені цілями та завданнями навчальних планів та програм. Особливо гостро постає необхідність формування комунікативної компетентності медичних працівників. Медична сестра є спеціалістом середньої ланки і саме вона відповідає за ефективну взаємодію з пацієнтами.

Для надання ефективної кваліфікованої допомоги медична сестра повинна не тільки досконало засвоїти необхідну систему фахових знань, умінь і практичних навичок, але й досконало володіти мистецтвом спілкування (вміння вести діалог із хворим; здатність до емпатії; спроможність у різних нестандартних ситуаціях займати адекватну позицію, щоб не зруйнувати віру пацієнта в одужання; уміння активно й тактовно співпрацювати з колегами). Однією із складових комунікативної компетентності майбутніх медичних сестер є здатність до комунікативної взаємодії.

Адже становлення сучасного демократичного суспільства передбачає активну діяльність майбутніх медичних працівників у сфері охорони здоров'я дітей, молоді та людей зрілого віку, що потребує сформованості у них готовності до комунікативної взаємодії у професійній діяльності, оскільки медичні працівники після закінчення навчального закладу працюватимуть у найскладнішій системі “людина – людина”. Для створення контакту медичної сестри з пацієнтом та побудови оптимальних взаємин, співробітництва, взаєморозуміння необхідна готовність до взаємодії, яка починається із організації та встановлення діалогу. Означена готовність є суттєвою передумовою цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності, що допомагає людині успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання, досвід, особистісні якості, зберігати самоконтроль і перебудовувати свій спосіб дій із появою непередбачених перешкод [1].

Водночас, практика професійної підготовки майбутніх медичних працівників свідчить, що у значній частині студентів домінують прагматично-меркантильні мотиваційні чинники до діяльності, ознаки бездуховності та відсутність потреби в особистісному зростанні,

невміння виявляти та застосовувати вербальні й невербальні засоби комунікативної взаємодії.

У державних документах про освіту (закони України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, Концепція національного виховання, Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти) йдеться про формування особистості молодої людини як громадянина, здатного до здійснення активної соціальної комунікації з іншими суб’єктами професійної діяльності шляхом імплементації інноваційних педагогічних технологій, у тому числі й тренінгових, у процес професійної підготовки майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Проблема готовності до комунікативної взаємодії знайшла своє відображення в низці наукових досліджень, насамперед, філософських (В. Андрущенко, В. Бичко, І. Зязюн, В. Кремень, Л. Сохань, В. Шинкарук), психологічних (К. Абульханова-Славська, І. Бех, М. Боришевський, М. Заброцький, О. Киричук), педагогічних (А. Бойко, Г. Васянович, М. Євтух, Н. Ничкало, О. Пехота, Н. Побірченко, С. Сисоева). Поняття готовності майбутніх фахівців сестринської справи до комунікативної взаємодії знайшло відображення у наукових доробках М. Заєць, С. Поплавської, Н. Шигонської та ін. Однак проблема розробки тренінгових вправ для цілеспрямованого формування комунікативної компетентності майбутніх медичних сестер залишилась поза межами наукових розвідок дослідників.

Метою статті є загальна характеристика специфіки формування комунікативної компетентності майбутніх медичних сестер засобами інтерактивних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зв’язку з публічністю професійної діяльності фахівці сестринської справи будуть носіями і хранителями елітарної мовної культури. Слушною у цьому контексті є думка М. Заєць, що майбутні медичні працівники повинні стати не лише професіоналом у своїй галузі, а й гарним оратором, інтелігентною сучасною людиною з високим рівнем сформованості

мовної культури, щоб належним чином організовувати професійну комунікацію на основі готовності у процесі здійснення фахових функцій [2, с. 136].

Своєю чергою С. Поплавська протрактувала сутність категорії професійна комунікація медичного працівника як систему безпосередніх чи опосередкованих зв'язків, взаємодій фахівця, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів комунікації з метою взаємообміну інформацією, моделювання й управління процесом комунікативної взаємодії, регулювання взаємодії у професійній діяльності медичного працівника [3, с. 7].

Схожої думки дотримується І. Мельничук, так, досліджуючи теоретичні основи професійної підготовки фахівців медсестринства, авторка стверджує, що серед необхідних умінь, навичок і професійно-значущих якостей підготовка студентів цієї спеціальності передбачає формування у них готовності до комунікативної взаємодії у майбутній професійній діяльності [4, с. 95]. Розширюють проблему формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи напрацювання Н. Шигонської.

Дослідниця спрямовує свої наукові розвідки на вирішення проблеми підготовка майбутніх медичних працівників до професійної взаємодії, розглядаючи останню у двох аспектах: 1) як компонент медичної етики та деонтології; 2) як складову професійної діяльності в контексті суб'єктів, умов, етапів, функцій, системи необхідних умінь і навичок. Поряд з цим, Н. Шигонська підкреслює, що професійна взаємодія медичних працівників – це цілеспрямований, соціально-зумовлений, динамічний процес безпосереднього або опосередкованого, одночасного впливу медичного працівника та пацієнта один на одного під час надання медичної послуги при спрямовуючій ролі медичного фахівця, який має відповідну теоретичну та практичну, в тому числі комунікативну підготовку, метою діяльності якого є збереження здоров'я, поліпшення фізичного й психологічного стану людини [5, с. 6–7]. Продовжуючи думку, дослідниця наголошує на важливості моделювання комунікативних професійно зорієнтованих ситуацій в умовах навчально-виховного процесу [5, с. 9]. Вагомим дидактичним

потенціалом у цьому контексті володіють інтерактивні технології, зокрема тренінги.

Використання ефективних технологій навчання стає пріоритетною потребою на ринку освітньо-виховних послуг і визначає напрямки і способи опанування студентами не тільки необхідними професійними знаннями, але й формування практичних комунікативних умінь, необхідних під час збору інформації для встановлення діагнозу. У всіх галузях медицини процедура збору такої інформації (анамнезу) відпрацьована до найдрібніших деталей.

Тому, у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи в коледжах необхідно застосовувати тренінгові технології, які дають змогу студентам апробувати професійні ролі та функції під час навчання, що сприяє кращому пристосуванню майбутніх фахівців до професійної діяльності. В основі цих технологій – активні процеси взаємодії прототипів суб'єктів фахової діяльності, що допоможе студентам адаптуватися до реальної професійної міжособистісної взаємодії. Реалізуються такі педагогічні технології в процесі інтерактивного навчання.

Аналізуючи сутність інтерактивного навчання слід конкретизувати інтерпретацію поняття “інтерація”. У виокремленні двох складових цього терміна (“інтер” – між; “акція” – посилена діяльність) прослідковується його адекватність до змісту поняття “активна міжособистісна діяльність”. Відтак інтерактивність (з англ. Interact, де inter – взаємний і act – діяти), яка є основною характеристикою інтерактивних технологій, означає здатність до взаємодії, діалогу, полілогу, спільної діяльності між учасниками освітнього процесу.

З метою максимізації ефективності процесу формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи й конструювання тренінгових вправ для організації комунікативної взаємодії студентів було проаналізовано існуючі класифікації інтерактивних методів навчання, що “лягли” в основу розроблених завдань.

Зважаючи на специфіку завдань дослідження нам імпонує наукова позиція за І. Мельничук. Звертаючи увагу на класифікацію інтерактивних методів, в основу якої покладено способи інформаційного

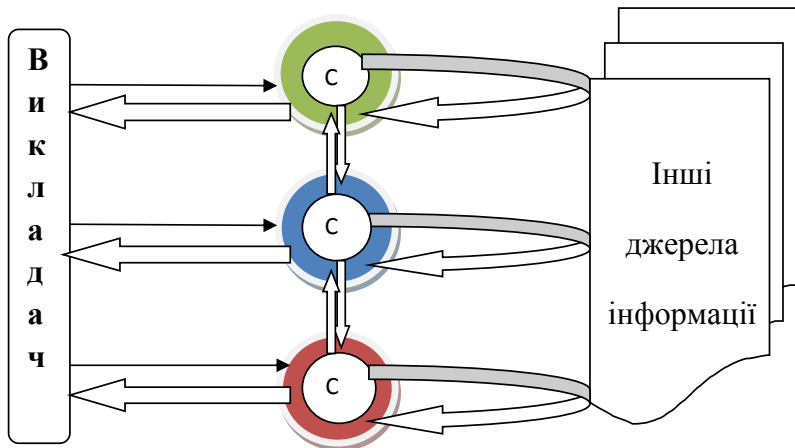
обміну (за В. Мельник), дослідниця виокремлює такі три групи методів:

інтерактивні, коли студенти виступають суб'єктами учіння і виявляють самостійність у навчально-пізнавальному процесі;

екстраактивні, коли студент – об'єкт навчання і тому процес нау- чіння залежить від активності навчального середовища;

інтерактивні – всі інформаційні потоки двосторонні (діалог) [6, с. 125].

У схемі інформаційного обміну за І. Мельничук відображено ще й інноваційну модель інтерактивного навчання, де враховані всі три моделі інформаційного обміну.

Інноваційна модель інтерактивного інформаційного обміну
(за І. Мельничук)

Результативність реалізації цієї моделі виявляється в таких діях майбутніх фахівців сестринської справи: отримання ними інформації як від викладача, так і з інших джерел, активна самоосвітня діяльність і творча робота. Діалогічна міжсуб'єктна взаємодія під час занять на рівні “викладач – студент” і “студент – студент” передбачає участь студентів у діалогах, обговоренні наукових і професійних проблем на семінарських заняттях або за умови використання викладачем у

традиційному навчанні таких активних методів як евристична бесіда, дискусії, полілоги, що є основою інтерактивних технологій.

Розробка авторської тренінгової програми здійснювалася відповідно до цієї інноваційної моделі інтерактивного інформаційного обміну, де студенти виступають як суб'єкти учіння самих себе, тому цей режим властивий також самостійній навчально-пізнавальній діяльності, самонавчанню, самовихованню, саморозвиткові. Поряд з цим у процесі конструювання тренінгових вправ урахувалось, що спілкування між пацієнтами і медичними працівниками, зазвичай, відбувається в умовах однієї із 7 моделей взаємовідносин: авторитарної, партнерської, контрактної, маніпулятивної, особистісно-орієнтованої, духовно-орієнтованої та хен-доверної або чергувально-передавальної [7, с. 9]. Кожне розроблене завдання характеризується тематичністю, професійною спрямованістю, а його використання детермінує комунікативну активність кожного студента. Таким чином процес інтерактивної взаємодії забезпечує зворотній зв'язок між майбутніми фахівцями медсестринства, трансформацію зовнішньої мотивації у внутрішню, шляхом вироблення автоматизованих навичок професійного спілкування, необхідних для взаємодії на рівні “медична сестра – пацієнт”, під час клінічної практики, вияву доброзичливості, терпіння і поваги до співрозмовника.

Водночас, анонсовані вправи “несуть” певне змістове наповнення, що добиралось з урахуванням принципу інноватизації професійного навчання. Наприклад, чергувально-передавальна модель комунікативної взаємодії медперсоналу і пацієнта у вітчизняній медичній літературі не має навіть загальноприйнятого визначення. Водночас, за кордоном цій проблемі присвячені чисельні наукові дослідження, ключовими словами яких є “handoff” і “handover”. Лише англійських статей і дисертацій, присвячених цій тематиці протягом 25 років (за 1987–2012 роки) надруковано понад 5 тис. [8]. “Hand off” з англійської мови перекладається як “пас, передача м'яча в американському футболі”.

Зокрема, в процесі вирішення вправи “Hand off” майбутні фахівці медсестринства розширювали свої знання щодо суті цієї моделі ко-

мунікативної взаємодії в медичній практиці, яка полягає в тому, що на протигагу особистісно-орієнтованому підході при “хендовері” медперсонал не має змоги встановити теплі, дружні стосунки з пацієнтами, оскільки працює командами в зміну. Зазвичай команда, яка сьогодні мала справу з одним контингентом хворих, на наступному чергуванні опікується зовсім іншими пацієнтами, оскільки попередні хворі були, наприклад, переведені до інших відділень. За такою моделлю працюють всі приймальні відділення лікарень, відділення і центри екстреної медичної допомоги і медицини катастроф, відділення і центри анестезіології та інтенсивної терапії, пологові будинки і перинатальні центри та ще низка інших відділень багатопрофільних лікарень.

У процесі участі у цій вправі студенти усвідомлювали, що найважливішим моментом комунікативної компетентності за цією моделлю є передача повної та достовірної інформації щодо проблем пацієнтів від команди, що здає зміну, команді, що заступає на чергування. Відпрацьовували навички аналізу та оцінки правильності дій або бездіяльності попередньої зміни, тому, що успіх чи невдача в роботі зміни, яка заступає на чергування, значною мірою залежить від того, наскільки правильно і вчасно, неправильно або із запізненням, чи зовсім не зробила попередня команда для пацієнтів, які вона передає новій команді. У медицині втрата часу вартує життя. Така форма роботи на заняттях сприяла подоланню різкого переходу від навчальних умов до самостійної організації оптимальної комунікативної взаємодії у майбутній професійній діяльності.

Висновки. Імплементация тренінгових вправ у професійну підготовку майбутніх фахівців медсестринства полягає в такій організації навчального процесу, за якої неможлива неучасть студента в колективному, взаємодоповненому, заснованому на взаємодії всіх його учасників процесі професійно зорієнтованого комунікування.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі вбачаємо у вивітленні особливостей використання тренінгових вправ для цілеспрямованого формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи в коледжах.

Список використаної літератури

1. Словник психолого-педагогічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/method/psychology/1270/>
2. Заєць М. З. Мовленнева та немовленнева комунікація як обов'язкові компоненти професійного спілкування / М. З. Заєць // Мовна комунікація : наука, культура, медицина : матер. наук.-практ. конф. до 55-річчя Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського. – Тернопіль : ТДМУ, 2012. – С. 136–137.
3. Поплавська С. Д. Формування готовності студентів медичних коледжів до комунікативної взаємодії у професійній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / С. Д. Поплавська. – Житомир, 2009. – 20 с.
4. Мельничук І. М. Теоретичні основи професійної підготовки фахівців медсестринства / І. М. Мельничук // Науковий вісник Чернівецького університету. Випуск 749. Педагогіка та психологія. – 2015. – Вип. 749. – С. 90–98.
5. Шигонська Н. В. Підготовка студентів медичних спеціальностей до професійної взаємодії засобами моделювання комунікативних ситуацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Н. В. Шигонська. – Житомир, 2011. – 20 с.
6. Мельничук І. М. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій : монографія / Мельничук І. М. – Тернопіль : Економічна думка, 2010. – 326 с.
7. Проблеми і перспективи розвитку медсестринства у світі і в Україні (історичний аспект та сучасність) / В. Й. Шатило, А. Г. Бутирський, О. В. Горай [та ін.] // Магістр медсестринства. – 2011. – № 2 (6). – С. 5–17.
8. Hymes D. H. On communicative competence / D. H. Hymes. – Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1971. – 213 p. 4. Nursing Handoffs : A Systematic Review of the Literature / L. A. Riesenbergs, R. N. Leisch, J. Cunningham, M. Janet // Am. J. of Nursing. – 2010. – Vol. 110 (4). – P. 24–34.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Мельничук І. М.

Артеменко Л. В. Формирование коммуникативной компетентности будущих специалистов сестринского дела в колледже средствами интерактивных технологий

В статье представлена общая характеристика специфики формирования коммуникативной компетентности будущих медицинских

сестер средствами интерактивных технологий. Установлено, что для оказания эффективной квалифицированной помощи медицинская сестра должна не только в совершенстве усвоить необходимую систему профессиональных знаний, умений и практических навыков, но и в совершенстве владеть искусством общения. Обобщено, что применение тренинговых технологий, которые дают возможность студентам апробировать профессиональные роли и функции во время учебы, в процессе профессиональной подготовки будущих специалистов сестринского дела в колледжах, способствует лучшему приспособлению будущих специалистов к профессиональной деятельности. На основе изучения и обобщения научного и практического опыта применения интерактивных технологий в контексте формирования коммуникативной компетентности, установлено, что в основе этих технологий – активные процессы взаимодействия прототипов субъектов профессиональной деятельности, что поможет будущим специалистам сестринского дела адаптироваться к реальному профессиональному межличностному взаимодействию.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, коммуникативное взаимодействие, интерактивные технологии, тренинг, будущие специалисты медсестринства, студенты.

Artemenko L. **Formation of the Future Nurses Communicative Competence in College by Interactive Technologies**

The article deals with general description of the specifics of the formation of communicative competence of future nurses by means of interactive technologies. It has been established that in order to provide effective and qualified assistance, the nurse must not only thoroughly master the necessary system of professional knowledge, theoretical skills and practical skills, but also have a thorough knowledge of the art of communication (the ability to conduct dialogue with patients, the ability to empathy, the ability to take an adequate position in different non-standard situations, so as not to destroy the patient's confidence in recovery; the ability to actively and tactfully cooperate with colleagues). One of the components of the communicative competence of future nurses is the ability to communicate in a communica-

tive manner. Indeed, the formation of a modern democratic society involves the active work of future medical workers in the health care of children, youth and adults. This requires the formation of the willingness of nurses to communicate with patients of different age groups. After all, medical staff after the end of the school will work in the most complex system “human – human”. In order to create a contact between the nurse and the patient and to build the optimal relationships of cooperation and mutual understanding, readiness for interaction starting with the organization and establishment of the dialogue is required. It is concluded that the application of training technologies enables students to test their professional roles and functions during the training of future nursing specialists in colleges. Participation in educational trainings facilitates better adaptation of future specialists to professional activities, including effective communicative interaction.

It is stated that the use of training technologies becomes a priority in the market of educational services. These technologies determine the ways and means of mastering students not only with the necessary professional knowledge, but also aim at forming practical communicative skills of future nurses.

The classification of interactive methods of formation of communicative competence is based on which methods of information exchange are put: inactive, when students act as subjects of learning and find independence in the educational-cognitive process; extractive, when the student is an object of study and therefore the process of learning is based on the activity of the learning environment; interactive – all information flows are bilateral (dialogue).

Based on the study and synthesis of scientific and practical experience of application of interactive (training) technologies in the context of forming communicative competence, it was established that the basis of these technologies is active processes of interaction of prototypes of subjects of professional activity that will help future specialists in nursing practice to adapt to the real professional interpersonal interactions.

Keywords: *communicative competence, communicative interaction, interactive technologies, training, future specialists of nursing, students.*